

Simultaantelling overzomerende ganzen in Oost- en West- Vlaanderen

Indische Gans - Koen Devos

Resultaten van het eerste teljaar

In het kader van het INTERREG-IV A project "Invasieve Exoten in Vlaanderen en Zuid-Nederland" vindt jaarlijks (2010-2012) een telling van de zomerganzen in Oost- en West-Vlaanderen plaats. Deze telling organiseert Natuurpunt Studie in opdracht van en in samenwerking met het INBO. Voor dit project wordt informatie verzameld over de verspreiding en aantallen van Canadese Gans, Grauwe Gans, Nijlgans, Brandgans, Magelhaengans, Indische Gans, Boerengans, Chinese Knobbeltgans, Kolgans, Kleine Rietgans, Dwerggans en Roodhalsgans tijdens de zomermaanden.

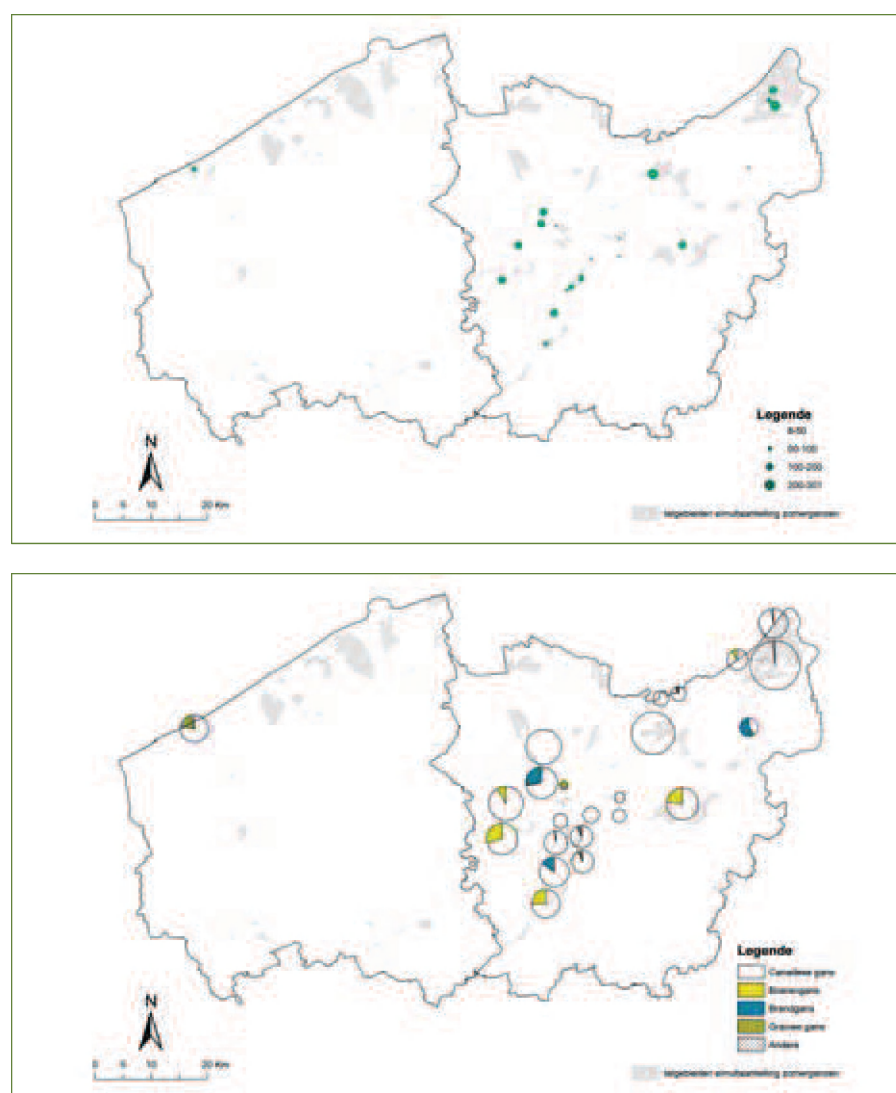
Inleiding

Het project **Invexo** (www.invexo.be) (Invasieve Exoten in Vlaanderen en Zuid-Nederland) is een INTERREG IVA-project met 24 partners uit Vlaanderen en Zuid-Nederland. Het beoogt onderzoek naar beheermethodes, een gezamenlijke grensoverschrijdende aanpak, beleidsintegratie en communicatieacties voor enkele belangrijke invasieve exoten. Het project is georganiseerd rond enkele case studies: Stierkikker, Amerikaanse Vogelkokers, Grote Watervanell en zomerganzen. De casus zomerganzen wordt getrokken door Rattenbestrijding Oost-Vlaanderen (RATO vzw). Verdere betrokken partners in deze casus zijn het Regionaal Landschap Meetjesland (RLM), de stad Gent, het Provinciaal Centrum voor Landbouw en Milieu West-Vlaanderen (PROCLAM), Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (ZLTO), Staatsbosbeheer (SBB), Het Zeeuws Landschap (HZL) en de Faunabeheereenheid Zeeland (FBE Zeeland). Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) staat in voor de tellingen en de opvolging van de acties.

De bedoeling van het luik zomerganzen in het project is de ontwikkeling van een duurzaam, grensoverschrijdend, integraal beheer van zomerganzen ten gunste van natuur en landbouw. Naast het uitwisselen van kennis en het delen van ervaringen met ganzenbeheer en regelgeving, willen de partners in dit project ook doelgericht beheermethodes uittesten. Zo loopt in Zeeland een proefproject met afrastering en experimenteert de stad Gent met vangkooien die over nesten kunnen geplaatst worden.

Afvangen van ruiende ganzen

In het kader van dit project wordt het vangen van groepen ruiende ganzen als beheermaatregel toegepast en opgevolgd in West- en Oost-Vlaanderen (figuur 1). In Oost-Vlaanderen werden in 2010 22 vangsten gerealiseerd waarbij in totaal 2061 ganzen werden afgevangen, de overgrote meerderheid daarvan (83 %) betrof Canadese Gans, maar ook Boerengans (6 %) en andere soorten (5 %) werden met deze techniek afgevangen (gegevens RATO vzw). In West-Vlaanderen werd in 2010 één afvangst gerealiseerd te Nieuwpoort waarbij 96 vogels werden gevangen, waarvan 75 Canadese Ganzen, 17 Grauwe Ganzen en 4 Indische Ganzen (gegevens PROCLAM vzw). Ook in Zeeland werd in 2010 één afvangst gerealiseerd (informatie Faunabeheereenheid Zeeland). Nijlganzen werden met deze methode nauwelijks gevangen (één enkel exemplaar).

Figuur 1. Aantal gevangen ruiende ganzen tijdens vangsten in 2010 in het kader van Invexo (boven) en de verhoudingen van de verschillende ganzensoorten per vangst (gegevens: RATO en PROCLAM vzw).

Door tellingen uit te voeren moet het mogelijk worden een beeld te vormen van de zomerganzenpopulatie in Zeeland, Oost- en West-Vlaanderen. Het is de bedoeling dat de gegevens afkomstig van de gestandaardiseerde tellingen in vaste gebieden, in combinatie met afvangst- en afschotgegevens, informatie opleveren omtrent het gevoerde beheer voor de verschillende ganzensoorten in het projectgebied. Verder zal de telling ook informatie opleveren over belangrijke ruigebieden en verplaatsingen van ganzen in het grensgebied met Zeeland. De opstelling van een gemeenschappelijke telmethode in de grensregio's is daarbij essentieel.

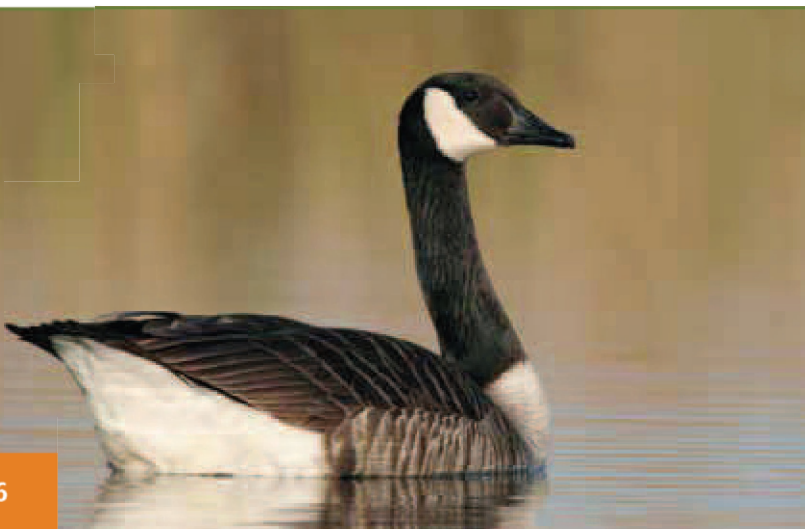
In overleg met de Nederlandse vereniging SOVON werd beslist de zomertelling te laten doorgaan in de tweede helft van juli. De meeste ganzensoorten zijn op dat moment goed te tellen omdat ze geconcentreerd zitten in een beperkt aantal waterrijke gebieden. Canadese Ganzen zijn dan, na de ruiperiode, soms moeilijker te tellen omdat de vogels zich verspreiden. Vanaf augustus wordt de Nederlandse populatie Grauwe Gans aangevuld met Scandinavische trekvogels. Tellingen in augustus zouden bijgevolg een verkeerd beeld geven van de grootte van de lokale ganzenpopulatie (med. Berend Voslamber, SOVON). Om praktische en organisatorische redenen (vakantieperiode) werd gekozen voor één simultaantelling in West- en Oost-Vlaanderen en werd de telperiode uitgebreid van een dag naar een weekend. In de praktijk blijkt 90% van de tellers hun gebieden op één dag geteld te hebben zodat het risico op dubbeltellingen als klein kan ingeschat worden.

Naam	Oost-Vlaanderen	West-Vlaanderen	Totaal
Brandgans	197	3	133
Chinese Knobbeltgans	5	5	10
Grauwe Gans	2520	1215	3735
Canadese Gans	2647	163	2810
Indische Gans	7	0	7
Kolgan	2	0	2
Magelhaengans	4	0	4
Nijlgans	746	91	837
Boerengans	263	125	388

Tabel 1. Aantal ganzen in West- en Oost-Vlaanderen waargenomen tijdens de simultaantelling van 17-18 juli 2010.

De eerste telling in het kader van dit project werd uitgevoerd in het weekend van 17 en 18 juli 2010. Ondanks de vakantieperiode werden vlot 221 telgebieden (in oppervlakte 255 km²) geteld door meer dan 50 tellers van verschillende vogelwerkgroepen. Een aantal voor ganzen belangrijke telgebieden (13 % van de telgebieden) werden niet geteld, o.a. de Damvallei in Oost-Vlaanderen en de Blankaart, de IJzermonding en de kleiputten van Sint-Donaas (Hoeke) in West-Vlaanderen. Telgebieden werden vooraf geselecteerd op basis van de aanwezigheid van groepen ganzen of de aanwezigheid van verschillende ganzensoorten. Hiervoor werd gebruik gemaakt van gegevens uit eerdere tellingen, losse gegevens in waarnemingen.be en lokale terreinkennis. Het toewijzen van gebieden werd gecoördineerd door Natuurpunt Studie en voor de tellingen zelf werd een invoervenster voorzien in waarnemingen.be (waarnemingen.be > projecten > invasieve zomerganzen).

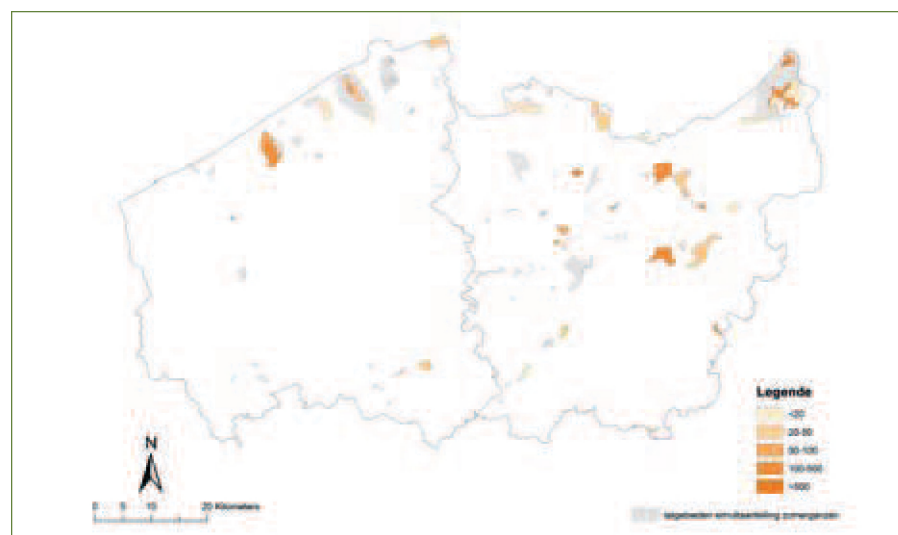
Canadese Gans - Koen Devos

Resultaten

Grauwe Gans en Canadese Gans waren de meest getelde soorten, gevolgd door Nijlgans, Boerengans en Brandgans (tabel 1). Ook in Nederland is de Grauwe Gans over het algemeen de talrijkste soort (van der Jeugd et al. 2006). De aantallen van andere ganzensoorten zoals Chinese Knobbeltgans, Indische Gans, Magelhaengans en Kolgan zijn marginaal en worden hier niet verder behandeld. Dwerggans, Kleine Rietgans en Roodhalsgans werden niet waargenomen.

De meest ganzenrijke gebieden voor overzomerende ganzen in Oost-Vlaanderen zijn het linkeroevergebied (Doel, Beveren, Verrebroek, Kieldrecht), de voormalige zandwinningsputten Hamputten (Waasmunster), de omgeving van Gent (Kluizendok, Hoge Lake), de Kalkense Meersen, Oudenaarde (Heurne) en de Wellemeersen. In West-Vlaanderen zijn overzomerende ganzen vooral aanwezig in de Uitkerkse polder, het achterhavegebied, de Damse Stadswallen en de Viconiakleiputten (figuur 2, tabel 2).

Figuur 2. Aantal waargenomen ganzen in de telgebieden (alle soorten samen) tijdens de simultaantelling van 17-18 juli 2010.

Canadese Gans

De "topgebieden" voor Canadese Gans, met 100-200 vogels, liggen in het Gentse (o.a. de Hoge Lake in Drongen en het Kluizendok) en op Antwerpen Linkeroever (o.a. Putten West en Puttenplas in Kieldrecht). Andere gebieden met meer dan 100 vogels zijn Heurne Schelddearm (Oudenaarde), het Waaslandkanaal (Beveren), de Hamputten (Waasmunster), de Wellemeersen, Puttenplas, de suikerfabriek in Moerbeke en het spaarbekken van Kluizen (figuur 3a).

Grauwe Gans

Belangrijke gebieden voor Grauwe Ganzen in Oost-Vlaanderen liggen in de omgeving van Doel (Doelpolderweiden, Doeldok, Schor Oude Doel), met in totaal ± 2000 Grauwe Ganzen geteld. In West-Vlaanderen werden meer dan 200 vogels geteld in de Uitkerkse Polders, Snaaskerke en de Damse Stadswallen. Samen met de kleinere broedpopulaties in het Oost-Vlaamse Krekengebied sluit het verspreidingsareaal in de kustpolders en het polder- en havengebied van Antwerpen-Linkeroever nauw aan bij de omvangrijke grensoverschrijdende broedpopulatie in Zeeuws-Vlaanderen (Devos 2004). Lagere aantallen werden geteld in de Viconiakleiputten te Stuivekenskerke (136 vogels), het Achterhavegebied van Zeebrugge en de kleiputten van Heist (130 vogels), Stene Dorp (64 vogels) en het Zwin (30 vogels) (figuur 3b).

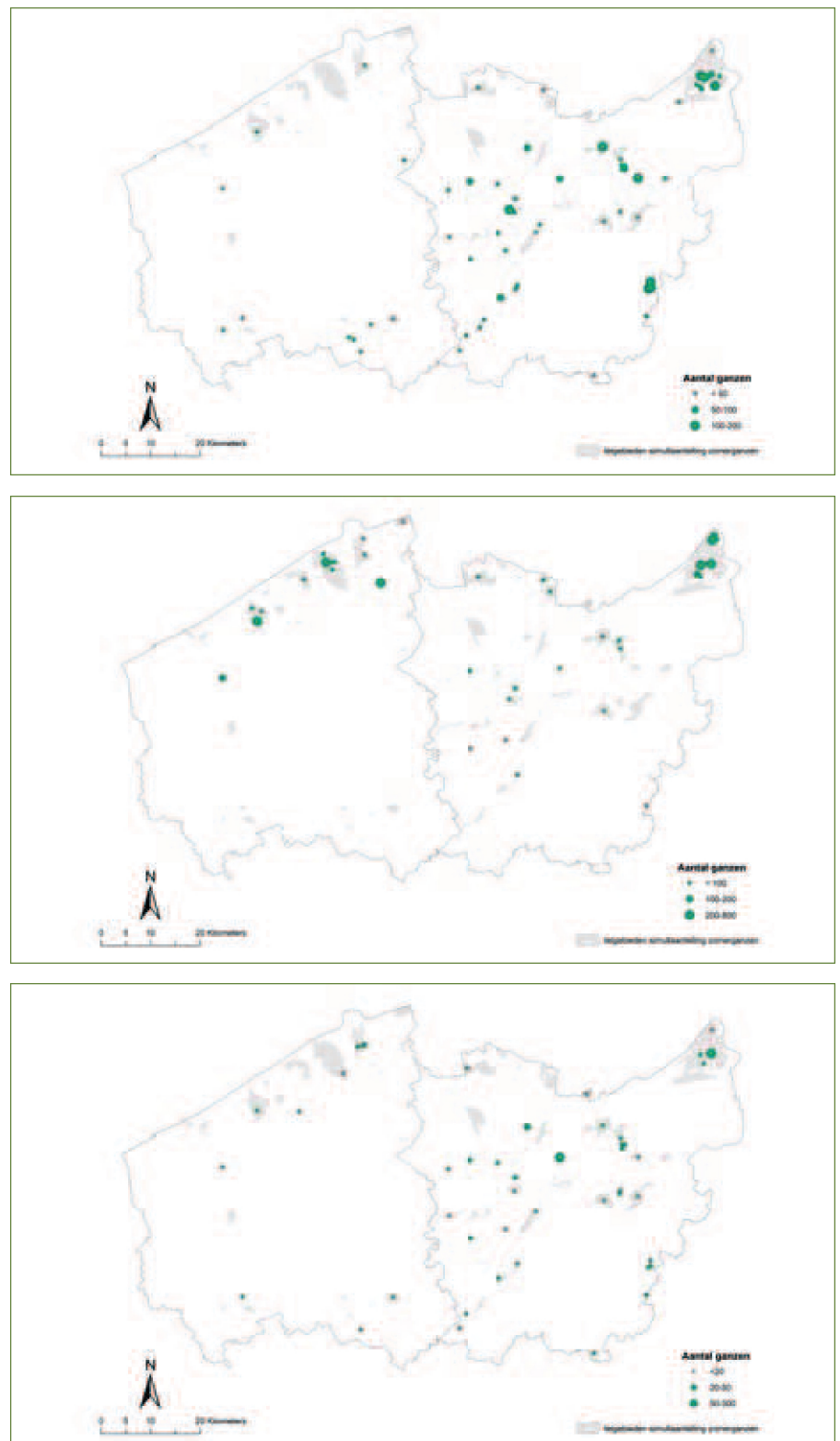
Overige ganzensoorten

Nijlganzen komen over het algemeen in kleinere aantallen (< 20) voor, met als uitschieters de zandwinning van Lochristi (257 vogels), het Doeldok (75 vogels) en het spaarbekken van Kluizen (40 vogels) (figuur 3c).

Hoewel de soort in 48 telgebieden te vinden is, zijn de aantallen boerenganzen doorgaans overal laag. In de waterrijke gebieden rondom het Gentse en in het Uitkerkse poldercomplex zijn grotere aantallen (tot enkele tientallen vogels) te vinden.

De grootste groep Brandganzen werd geteld te Vinderhoute (68 vogels). Verder werden op het golfterrein van Petegem, de Kalkense Meersen en de Rupelmonde polder groepen tot 25 vogels opgetekend. In West-Vlaanderen werden overigens nauwelijks Brandganzen geteld (3 vogels tegenover 197 in Oost-Vlaanderen). Indische Gans werd enkel in Oost-Vlaanderen waargenomen. Meestal ging het om solitaire vogels. De aanwezigheid van een populatie Maghelaengans, een Zuid-Amerikaanse exoot, in de Kalkense Meersen (Kalken-Uitbergen) is al langer bekend (Anselin 2004). De andere bekende populatie in het West-Vlaamse Dudzele (Blauwe Toren), maakte geen deel uit van de telgebieden.

Figuur 3. Belangrijke gebieden voor overzomerende Canadese Gans (a), Grauwe Gans (b) en Nijlgans (c) in West- en Oost-Vlaanderen op basis van de simultaantelling. De grootte van de bollen geeft het aantal getelde ganzen aan.

Gebied	Maximum aantal ganzen
Doeldok	859
Doelpolderweiden	802
Lochristi - Zandwinning	417
Putten West Kieldrecht	416
Snaaskerke	292
Hoge Lake Drongen	257
Uitkerke Weiden - Gruttoweiden Uitkerke)	223
Damme Stadswallen	206
Stuivekenskerke Viconiakleiputten	146
Wellemeersen	145
Heurne - Heuvel - Scheldearm	144
Drijdyck Verrebroek	140
Ertvelde zuid - Spaarbekken Kluizen	140
Hamputten Waasmunster	138
Zingem - Damstraat	136
Waaslandkanaal Beveren	135
Kalkense meersen	128
Puttenplas Kieldrecht	126
Suikerfabriek Moerbeke	126
Gent - Kluizendok	123
Schor Oude Doel	106

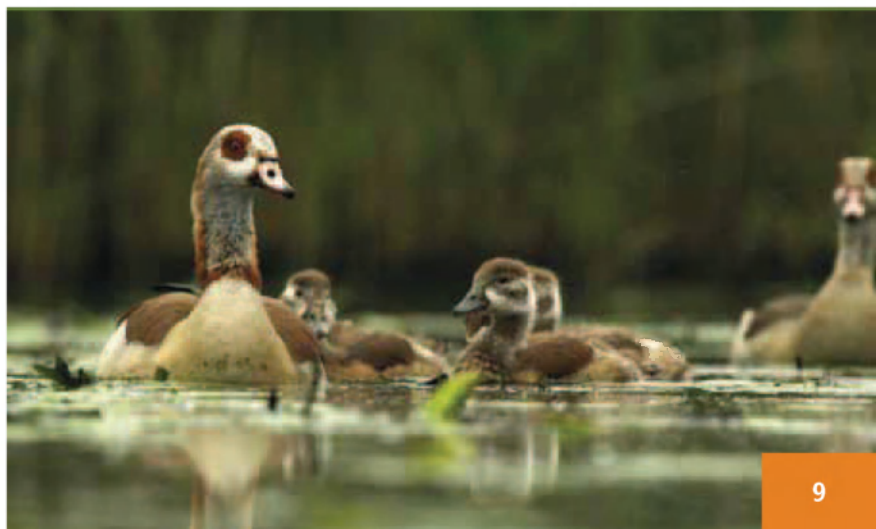
Tabel 2. De meest ganzenrijke gebieden in West- en Oost-Vlaanderen, met meer dan 100 ganzen (alle soorten samen) op basis van de simultaantelling van 17-18 juli 2010.

Vergelijking met eerdere simultaantellingen

In 2009 werden in het kader van een project rond het bepalen van mogelijke herkomstgebieden bij zomerganzenschade twee simultaantellingen (eind juni en eind augustus) uitgevoerd (Huysentruyt et al. 2010). Deze tellingen vonden op een ander moment plaats. Toch bieden ze een vergelijkingspunt voor de cijfers van 2010. We bespreken hieronder een aantal opvallende verschillen (tabel 3).

In 2010 werden opmerkelijk meer Grauwe Ganzen geteld dan in 2009. Dit is vooral opvallend in Oost-Vlaanderen, waar in 2010 dubbel zoveel grauwe ganzen geteld werden als in 2009. Nochtans valt de julitelling van 2010 dichterbij de ruiperiode van grauwe gans waardoor mogelijks een aantal niet broedende grauwe ganzen nog in hun Nederlandse ruigebieden aanwezig zouden kunnen zijn. De cijfers voor grauwe ganzen in West-Vlaanderen in 2009 en 2010 zijn echter dermate vergelijkbaar, dat vermoedelijk alle grauwe ganzen op dat moment al uit hun ruigebieden teruggekeerd zijn. De recent ontstane grasland- en waterhabitats op linkeroever (Putten West, Doelpolder Noord), aangelegd als natuurcompensatie voor de aanleg van het Deurganckdok, nemen de extra aantallen grauwe ganzen voor hun rekening. Deze natuurontwikkelingsterreinen oefenen een aantrekkingskracht uit op grauwe gans en kunnen het hogere aantal grauwe ganzen in Oost-Vlaanderen verklaren.

Nijlgans met jongen - Glenn Vermeersch

Grauwe Ganzen - Koen Devos

Zowel in Oost- als West-Vlaanderen werden in 2010 lagere aantallen Canadese Gans opgetekend dan voor 2009. Een mogelijke verklaring is dat de jultelling van 2010 op het einde van het ruiseizoen voor Canadese gans valt, en niet er middenin, zoals de jultelling van 2009. Dit kan ervoor zorgen dat een aantal dieren niet werden opgemerkt. Na de rui hebben de dieren de neiging zich in kleinere groepjes te verspreiden, bijvoorbeeld in slootjes in het buitengebied, en zijn ze dus minder zichtbaar. Door het latere tijdstip van de telling in 2010, kunnen een aantal kleinere groepen niet geteld zijn, met lagere aantallen tot gevolg. De augustusaantallen van 2009 tonen duidelijk aan dat Canadese ganzen buiten het ruiseizoen moeilijk te tellen zijn (Huysentruyt et al. 2010). Canadese ganzen die zich in het najaar in Zeeuws-Vlaanderen ophouden zijn bijvoorbeeld voor een belangrijk deel Belgische broedvogels (van der Jeugd 2006). Het is dus niet zonder meer mogelijk te stellen dat er in 2010 minder Canadese ganzen in Oost- en West-Vlaanderen aanwezig waren dan in 2009. Ten slotte zien we in 2010 ook bijna een halvering van de getelde aantallen brandgans en een verdubbeling van de aantallen Nijlgans ten opzichte van 2009.

De grote verschillen tussen de teljaren - zowel toenames als afnames - voor alle soorten, laten vermoeden dat het niet enkel, of niet hoofdzakelijk, populatiefluctuaties zijn die aan de basis liggen van de verschillen tussen de tellingen, maar dat tal van andere effecten een belangrijke rol spelen. Het verschil in teldatum

Soort	O-VI 2010	W-VI 2010	Totaal 2010	O-VI jun. 2009	O-VI aug. 2009	W-VI jun. 2009	W-VI aug. 2009	Max. Tot. 2009
Brandgans	197	3	133	230	17	12	17	242
Grauwe Gans	2520	1215	3735	503	1206	1146	1232	2438
Canadese Gans	2647	163	2810	3176	871	299	260	3475
Nijlgans	746	91	837	443	291	40	43	483
Boerengans	263	125	388	237	256	97	88	344

Tabel 3. Resultaten van de simultaantelling van overzomerende ganzen in West- en Oost-Vlaanderen tijdens de simultaantellingen van juni 2009, augustus 2009 en juli 2010.

en bijhorende temporele gedragsverschillen van de verschillende soorten is hier één van. Ook een verschil in telintensiteit tussen beide tellingen, die op een andere manier en voor andere doeleinden georganiseerd werden, kan een verklarende factor zijn. De constante aantallen die voor boerenganzen worden opgetekend, een gedomesticeerde 'soort' die jaarrond zeer honkvast is, laten uitschijnen dat vooral het verschil in teldatum een belangrijke rol speelt bij de geobserveerde aantalverschillen.

Uit deze vergelijking van de tellingen in 2009 en 2010 wordt duidelijk dat het enkel mogelijk is om tellingen met elkaar te vergelijken wanneer op hetzelfde moment en op dezelfde manier geteld wordt. De simultaantelling in het kader van Invexo worden daarom ook in 2011 en 2012 herhaald met dezelfde methode en met dezelfde lijst van telgebieden. Op die manier moet het mogelijk zijn om, op basis van deze drie tellingen, een effect van het geheel aan beheermaatregelen die gedurende het project uitgevoerd worden, te detecteren.

Referenties

ANSELIN, A. (2004). Magelhaengans (*Chloephaga picta*). In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, p. 128-129.

DEVOS, K. (2004). Grauwe gans (*Anser anser*). In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, p. 128-129.

HUYSENTRUYT F., DEVOS K. & CASAER J. (2010). Het bepalen van mogelijke herkomstgebieden bij landbouwschade door overzomerende ganzen : Een eerste aanzet voor een modelmatige benadering. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2010(9). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek: Brussel : Belgium. 87 pp.

VAN DER JEUGD H.P., VOSLAMBER B., VAN TURNHOUT C., SIERDSEMA H., FEIGE N., NIENHUIS J. & KOFFIJBERG K. (2006). Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Meer over ganzenbeheer...

BECK O. & ANSELIN, A. (2005). Beheer van verwilderde ganzenpopulaties in Vlaanderen. Natuur.Oriolus 71(Bijlage): 166-169.

BECK O., ANSELIN A. & MAELFAIT J.-P. (2002). Mogelijke maatregelen ter bestrijding van de Canadese ganzen (*Branta canadensis*) in het stedelijk natuurreservaat Bourgoyen-Ossemeersen. Verslag van het Instituut voor Natuurbehoud 2002(17). Instituut voor Natuurbehoud: Brussel : Belgium. 51 pp.

BECK, O.; ANSELIN, A.; KUIJKEN, E. (2002). Beheer van verwilderde watervogels in vlaanderen. Rapporten van het instituut voor natuurbehoud 2002.8. Instituut voor Natuurbehoud: Brussel : Belgium. 146 pp.

KUIJKEN E., CASAER J., COURTENS W. & VERSCHEURE C. (2007). Beheerplan voor overzomerende ganzen aan de Oostkust : Project 'Zomerganzen' Provincie West-Vlaanderen 1 juli 2005 - 30 juni 2006 (Eindrapport). Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2006(31). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek: Brussel. 90 pp.

Dankwoord

We wensen hierbij alle tellers en vogelwerkgroepen te bedanken voor hun bijdrage aan de ganzen-telling: Alberto Durinck, Alexander Devos, Axel Neukermans, Björn Deduytsche, Danny De Rauw, Davy De Groote, Nico De Regge, Dimitri Van de Populiere, Dirk Becuwe, Dirk Derdeyn, Dirk Vanackere, Filiep T'jollyn, Filip Goussaert, Filip Van den Bossche, Frans Declercq, Geert Spanoghe, Nico Geiregat, Guy Huylebroeck, Hamelinck Walter, Jan Gouwy, Jan Pauwels, Joost Mertens, Joost Meulemans, Joris Everaert, Karina Samyn, Koen Houthoofd, Koenraad Bracke, Luc Bekaert, Luc Vandeghinste, Luc Willems, Ludo Benoy, Marc Allewaert, Nand Daniels, Norbert Roothaert, Onafhankelyke Vogel-laaars, Peter Van Herp, Pieter Van Dorsselaer, Raphael Windey, Serge Allein, Stijn Borny, Stijn Cooleman, Thijs Lietaer, Toon Spanhove, Van Onderbergen Rudi, Vanvaeren-bergh Francis, vwg Antwerpen-Noord, vwg Cinerea, vwg Gent, vzw Durme, VWG Mergus, vwg Middenkust, vwg NO-Vlaanderen, vwg Vlaamse Ardennen+, vwg ZW-Vlaanderen, Walter De Smet, Willem Jans en Wouter Faveyts. Gerald Driessens verzorgde de coördinatie van de tellingen. We wensen verder Karel van Moer (RATO vzw) en Sofie Claerhout (Proclam vzw) te bedanken voor het aanleveren van de afvangst-gegevens. De tellingen en vangsten kaderen in het Invexo INTERREG-IVA project van de Europese Unie.

Tim Adriaens

Frank Huysentruyt

Sander Devisscher

Koen Devos

Jim Casaer